

ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ AÇISINDAN İSİM ALMA HAKKI

Prof. Dr. Vecdi AKYÜZ

Right of Entitling to a Name From the Point of Effects on the Child

The child shall be entitled from his birth to a name. We can not say that the subject of the legal sphere of the name is explained in detail and systematic in classical and contemporary books. The issue has find a place in hadith and ethic sources to some extend. This paper is a an attempt to fill this gap. "Name Law", first name issue which is very wide subject will be examined in this paper.

Key words: Right of entitling name, child's right, first name,

1. Giriş

Türkçe'de yaygın olarak kullanılan isim kelimesi, aslında Arapça bir kelimedir. İsim kelimesi, "sümüv" kökünden türemiştir. Sümüv kelimesinin sözlük anlamı, "bir şeyi uzaktan tanıtmak için yukarıya kaldırmak"tır.

İsmin hukukî çerçevesi, çeşitli sebeplerle, hem klasik fıkıh kaynaklarında, hem de yeni İslam hukuku çalışmalarında, ayrıntılı ve sistematik biçimde ele alınmamıştır. Konu, bir ölçüde hadis ve ahlâk kaynaklarında yer bulmuştur. Bu çalışmamızda, bu eksikliği, bir ölçüde gidermek üzere, bir denemeye girişmek istiyoruz. Çalışmamızda, aslında çok kapsamlı olan "isim hukuku" konusunu, özad ağırlıklı ele alacağız.

2. Adın Çeşitleri

Türk hukukunda isimler, taşınmalarının zorunluluğu bakımından, mecburi olan adlar ve mecburi olmayan adlar biçiminde, iki ana gruba ayrılırlar.

2.1. Özad

Türk hukukunda mecburi olan adlar, özad ile soyadı'dır. Özad (first name:önad), Şahıslar Hukuku'nda, şöyle tanımlanır: Özad, kişilerin birbirlerinden ayırt edilebilmelerine ve özellikle aynı soyadını taşıyan kimselerin belirtilmelerine yarayan isimdir. Özad yerine, özel isim, öz isim, küçük isim ve has isim terimleri de kullanılır.¹ Soyadı (family name) veya aile adı, bir ailenin bireylerini başka ailelerin bireylerinden ayırmaya yarayan, esas itibarıyla doğumla kazanılan ve nesilden nesile intikal eden addır.

¹ Aytekin Ataay, *Şahıslar Hukuku*, İstanbul 1978, s. 158.

Mecburi olmayan adlar ise, müstear/takma ad (mahlas), lakab ve künyedir. “Yiğit, lakabıyla anılır” atasözü, Türklerdeki lakab (şöhret) anlayışını güzel biçimde yansıtır.

2.2. Künye

Künye, Arap kültürünün ve daha sonra İslâm kültürünün yaygın kullanılan ad türlerindedir. Bu yaygınlık dolayısıyla, künye üzerinde biraz durmak gerekir.

Arap ve İslâm kültüründe, daha küçük yaşlardan itibaren çocuk, ileride sahip olabileceği bir yavrunun adıyla zikredilerek “filâncanın babası/anası” (Ebû Tâlib/Ümmü Abdillâh) biçiminde bir isim tamlamasıyla adlandırılırdı.² Nitekim Hz.Peygamber (s.a.), bir çocuğa verilmiş Ebû Umeyr künyesiyle hitap etmiştir.³ Ancak, doğacak çocuk için bir tasarı niteliğindeki bu künyedeki ismi, ileride doğacak çocuğa verme zorunluluğu yoktur. Bu kişinin ileride gerçekten de bir çocuğu dünyaya geldiğinde, o doğan çocuğa, babasının esasen kendi çocukluğundan beri künyesinde taşımakta olduğu isim değil de, daha başka bir isim verildiği de olurdu. Böyle bir durumda baba, pek tabiidir ki otomatik olarak, doğmuş olan çocuğun adının yer aldığı başka bir künye sahibi olurdu.⁴

Künye, bazen kişinin sahip olduğu bir özelliği de belirtebilir. (Ebu Cehil: bilgisizliğin babası/bilgisizliğin şahı; Ebû Hureyre: kedilerin babası/kedileri çok sever, kedisever) Hz.Peygamber (s.a.), mescide dayandığından dolayı üstü başı tozlanan Hz.Ali'ye Ebû Tûrâb (toprak babası/dostu) künyesini vermişti.⁵ Bu tür künyeler, daha çok lakab konumu kazanmıştır.

Arap kültüründeki bu özellikler sebebiyle, Hz.Peygamber (s.a.) devrinde, bir Arab'ın tek bir ad sahibi olması, pek nâdir bir durumdur. Uygulamada, enaz üç ad kullanılırdı:

- 1) Özel ad (Abdullah)
- 2) Babasının/anasının geçtiği ad (İbn Ömer)
- 3) Künye (Ebu Tâlib).⁶

Çoğu defa, kişiler, bu üç ayrı grup addan başka isimlerle de anılırdı. Aynı durum, köle statüsündeki kişiler için de sözkonusudur.

İslâmî literatürde, bu isimlerin her biri aynı olayla bağlantılı olarak birlikte ve birbiri yerine kullanıldığından, isimlerin ayırt edilmesi konusunda titiz ve dikkatli olmak gerekir.

3. Adın Görevleri

² Hamidullah, *İslam Peygamberi* (çev.Salih Tuğ), İstanbul 1990, II, 1044, paragraf:1828; Buhârî, *Edebü'l-Müfred* (çev. Rauf Pehlivan), İstanbul 2005, s. 356, no: 872, doğmadan verilebilen künye.

³ Buhârî, “Edeb”, 112; Müslim, “Edeb”, 38.

⁴ Hamidullah, *a.g.e.*, II, 1044, par.1829.

⁵ Buhârî, “Edeb”, 113; Müslim, “Fedâil”, 38.

⁶ Hamidullah, *a.g.e.*, II, 1044-45, par.1829.

İsim, öncelikle kişilerin, birbirlerinden ayırt edilmelerini sağlar. Bunun için isim, bireyleri başkalarından ayıran ve toplumsal ilişkilerde onları belirleyen bir sözcüktür.⁷ Kişilerin belirlenmesinde, onlara verilen ad, önemli bir rol oynamaktadır. Kişinin ad yoluyla belirlenmesi, hem özel ilişkilerinde, hem de iş ve çalışma hayatında gerekli olmaktadır.

Çocuğun ismi, hayatı boyunca onun ayrılmaz bir parçası olacağından, çocuğun kişiliği ve yaşayışı üzerinde derin ve kapsamlı etkilere sahiptir. Hatta isim, ölümünden sonrasında bile kişinin ayrılmaz parçasıdır. Hz.Peygamber'in (s.a.) belirttiğine göre, kıyamet gününde bile kişiler, kendi isimleri ve babalarının isimleriyle çağırılacaktır.⁸

4. Ad Üzerindeki Hakkın Mahiyeti ve Şahsiyetle İlişkisi

İsim üzerindeki hakkın hukukî niteliği hususunda mülkiyet teorisi, maddî olmayan mal teorisi, medenî düzen teorisi, nesep teorisi, aile hakkı teorisi ve şahsiyet hakkı teorisi gibi, pekçok teori ileri sürülmüştür.⁹ Ancak isim ile şahsiyet arasındaki sıkı bağlantı dolayısıyla, ismin şahsiyet/kişilik hakkı olarak nitelendirilmesi, İslâm hukuku açısından uygun görünüyor. Kişinin adı, onun toplum içinde tanınmasına, ferdileşmesine ve ayırt edilmesine yaradığından, şahsiyetinin önemli bir unsurudur. Bu bakımdan isim alma hakkı, kişilerin ayrılmaz şahsiyet (kişilik) haklarından. Dolayısıyla, isim üzerindeki hak, kişiliğin bir parçasını oluşturur.

Çocuğa ismi vermek, genelde ebeveynin serbesti içinde bir işlemi olmakla birlikte, güzel ve anlamlı isimler vermek de onların görevidir. Güzel isim sahibi olmak, çocuğun hakkıdır. İslâmî gelenekte yaygın yeri olan isimler, elbette tercih edilmelidir. Çocuklara verilen isimlerin Kur'an-ı Kerim'de geçen veya Arapça kelimelerden olması, bir zorunluluk olmadığı gibi, anlam bütünlüğü kazanmamış ya da iyi anlam taşımayan kelimeleri sırf Kur'an-ı Kerim'de geçiyor diye isim olarak kullanmak, son derece hatalı bir tutumdur. Ülkemizde, maalesef özellikle son zamanlarda bilinçsizce böyle bir tutum izlenmektedir. Bu çerçevede, ismin Kur'an-ı Kerim'de olup olmaması gibi, bazı hatalı uygulamalara da yol açan böyle yanlış bir anlayış gelişmiştir. Halbuki isim vermede önemli olan, güzel ve anlamlı olmasıdır. Böyle hatalı bir anlayışla -hem de bu konulardan bir ölçüde haberdar olması beklenen dindar ailelerde bile- çocuklarına isim verenler, anlamına bakmaksızın sırf Kur'an-ı Kerim'de bir şekilde geçtiği için, "Aleynâ" (üstümüze), "Minal/Minel" (-den, -dan) gibi düzgün anlamı olmayan veya Yevmiddin

⁷ Gözübüyük, *Hukuk Başlangıcı*, Ankara 2003, s. 99; Kişileri ve nesnelere ayırt etme işlevi olan adın çocuk zihnindeki gelişimi için bk. Jean Piaget, *Çocukta Dünya Tasarımı* (çev. Refia Uğurel-Şemin), İstanbul 1988, MÜ Atatürk Eğitim Fakültesi Yayınları, no: 4, s. 47-61.

⁸ Ebû Dâvûd, "Edeb", 70, no: 4948; Dârimî, *Sünen*, Kahire 1966, II, 204, no:2697.

⁹ Ayrıntı için bk. Ataay, *a.g.e.*, s. 166-172; özellikle aile hakkı ve adın milletle ilgisi konusunda Jacqueline Stevens, *Devletin Yeniden Üretimi* (çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul 2001, s. 220-249-milliyetin semiyotiği.

(din/hesap günü), Venhar (kurban kes) gibi ilgisiz ve kişi olmaya elverişsiz sözcüklerden adlar vermektedirler.¹⁰

Çocuklara isim koyarken, dikkat edilecek en önemli husus, güzel ve anlamlı isim olmasıdır.

Hız.Peygamber (s.a.), çocuğun güzel isim sahibi olma hakkını, şöyle vurgular: "Çocuğun, babası üzerindeki haklarından biri, ismini ve edebini güzel yapmasıdır";¹¹ "Siz, kıyamet gününde, kendi isimleriniz ve babalarınızın isimleriyle çağırılacaksınız. Öyleyse, isimlerinizi güzel yapın."¹²

Hız.Peygamber (s.a.), şöyle buyurur: "Allah'ın en ziyade sevdiği isimler, Abdullah ve Abdurrahman'dır."¹³ Nitekim Hız.Peygamber (s.a.), çocuğunun adını Kâsım koyan birine, künyesi dolayısıyla itiraz edilince, Abdurrahman koymasını tavsiye etmiştir.¹⁴

Bu konuda, Şâh Veliyyullah Dihlevî, tevhîd inancı açısından güzel bir değerlendirme yapar: "Bil ki, en önemli şer'î maksatlardan biri, her vesileyle Allah'ın adının anılmasını sağlamak, zorunlu ihtiyaçların giderilmesi esnasında, onun adına da yer vermektir. Böylece her vesileyle, Hakk'a çağrı sağlanmış olacaktır. Çocuğun bu şekilde isimlendirilmesi ve çağırılması, tevhîdi ortaya koyacaktır. Ayrıca Araplar ve diğer kavimler, çocuklarına, tapındıkları tanrıların isimlerini verirlerdi. Rasulullah (s.a.), tevhid esaslarını yerleştirmek üzere gönderilince, ad koyma konusunda da, bunun izinin görülmesi ve çocuklara tevhidi çağırıştıran isimler konulması gerekmiştir. Özellikle bu iki ismin, Allah'ın diğer isimlerine nisbet edilen isimlerden daha sevimli olması, bu iki ismin Allah'ın en meşhur isimleri olmasındandır. Bu iki isim, Allah'tan başkası için kullanılmaz. Diğer isimler ise, kullar için de kullanılır."¹⁵

Hız.Peygamber (s.a.), peygamber isimlerinin verilmesini tavsiye etmiştir: "Peygamberlerin isimleriyle isimlenin. Allah'ın çok sevdiği isimler Abdullah ve Abdurrahmân'dır. İsimlerin en sâdik olanları da, Hâris ve Hemmâm'dır. En çirkinleri de Harb ve Mürre isimleridir."¹⁶

Nitekim Hız.Peygamber (s.a.), kendisini ve ayrıca Ebu Musa'nın oğluna, İbrahim adını vermiştir.¹⁷

¹⁰ Bu konudaki ilginç tutumlar ve ayrıntı için bk. Celaleddin Çelik, *İsim Kültürü ve Din, Şahıs İsimleri Üzerine Bir Din Sosyolojisi Denemesi*, Konya 2005, Çizgi Kitabevi, s.77-78.

¹¹ Suyûtî, Celâluddîn, *el-Câmiu's-Sagîr*, Beyrut 1391, II, 538, 2489; Heysemî, Nuruddin Ali, *Mecma'u'z-zevâid*, Beyrut 1967, VIII, 47.

¹² Ebû Dâvûd, "Edeb", 70, no: 4948, Dârimî, *Sünen*, Kahire 1966, II, 204, no:2697.

¹³ Buhâsri, "Edeb", 105; Müslim, "Edeb", 2, no: 2132; Ebû Dâvûd, "Edeb", 69, no: 4949; Tirmizî, "Edeb", 64, no: 2835.

¹⁴ Buhârî, "Edeb", 105; Müslim, "Edeb", 7.

¹⁵ Şâh Veliyyullah ed-Dihlevî, *Huccetullâhi'l-bâliga*, II, 729-30; Türkçesi: *İslâm Düşünce Rehberi/Huccetullâhi'l-bâliga* (çev. Mehmet Erdoğan), İstanbul 2003, II, 371.

¹⁶ Ebû Dâvûd, "Edeb", 69, no: 4950; Nesâî, "Hayl", 3.

¹⁷ Buhârî, "Edeb", 109; Müslim, "Fedâil", 62, no: 2315.

Şâh Veliyyullah Dihlevî, bu hususu, insanların kültürel özellikleri açısından değerlendirerek, şöyle temellendirir: “Çocukların Muhammed ve Ahmed diye isimlendirilmesinin müstehap olmasının gerekçesi de, bu (yukarıdaki Abdullah ve Abdurrahman isimleriyle ilgili tevhid temelli) izahtan da anlaşılabilir. Çünkü insanlar, çocuklarına seleflerinden büyük zâtların isimlerini vermeye düşkünlüdürler. Müslümanlar da, bu isimlerle, aynı şeyi yapmış olurlar. Ayrıca bu isimler, çocuğun onun ümmetinden olduğunu, açıkça ortaya koyar ve dinî bir renk taşır.”¹⁸

Müslümanlar arasında, işte bu anlayışla, Allah’ın sıfatları ve güzel adları (Sâdık, Cemil, Rauf, Aziz, Mecid..), Hz.Muhammed’in adları (Mehmed, Ahmed, Mahmud, Mustafa..), din kelimesiyle birleşik adlar (Necmeddin, Şemseddin..), peygamber adları (Adem, Davud, Süleyman, Musa..), doğum gününün mübarek günlere ve gecelere rastlamasıyla verilen adlar (Muharrem, Receb, Şaban, Ramazan, Kadir, Regâib, Berat..) gibi adlar, özellikle yaygınlık kazanmıştır.

Hz.Peygamber (s.a.), bir insanı, en çok sevdiği isim ve künyeleriyle çağdırmaktan memnun olurdu.¹⁹

İsmin, kişilikle yakın ilişkisini bilen Hz.Peygamber (s.a.), güzel isimlerle te-feülde (hayra yorma) bulunmuştur.²⁰

Bazı isimler, çeşitli açılardan, pek tasvip görmezler. Hz. Câbir (r.a.) anlatıyor: "Hz. Peygamber (s.a.) Ya'lâ, Bereket, Eflah, Yesâr, Nâfi ve benzeri isimlerin kullanılmasını yasaklamayı arzu etmişti. Sonra onun bu mevzuda sükût ettiğini gördüm. Sonra da yasaklamadan vefat etti."²¹

Kötü isim örneklerinden birini, Hz.Peygamber (s.a.), gerekçesiyle birlikte, şöyle açıklar: “(Kıyamet gününde) Allah katında isimlerin en kötüsü, birine verilen Melikü'l-Emlâk (mülklerin kralı/şehinşâh) adıdır. Allah’tan başka mâlik yoktur.”²² Şâh Veliyyullah Dihlevî, tevhid temelli açıklamasına ek olarak, saygının yüceltmeye götürüleceği değerlendirilmesinde bulunur: “Bunun sebebi şudur: Dinin en belli başlı temeli, Allah’a saygı göstermek ve onu hiçbir şeyle eşit tutmamaktır. Bir şeye saygı duymak, onun adını yüceltmeye götürür. Bu yüzden o şeyin Allah’ın adıyla özellikle de ‘meliku’l-mülûk’ şeklinde en büyük saygı ifade eden bir isimle adlandırılmaması gerekir.”²³

5. Adın Kazanılması

5.1 Özadın Kazanılması

¹⁸ Şâh Veliyyullah ed-Dihlevî, *age*, II, 730; Türkçesi: *İslâm Düşünce Rehberi/Huccetullâhi'l-bâliga*, II, 371.

¹⁹ Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 344, no:842.

²⁰ Hâkim, *el-Müstedrek 'ale's-Sahihayn*, IV, 276; el-Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, VIII, 47, 10/46; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, III, 146.

²¹ Müslim, “Edeb”, 13, no: 2138; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 70, no:4960. Ebû Dâvûd'un rivayetinde şu ziyade mevcuttur: “..Zira kişi "Bereket burada mı?" diye sorar da "hayır yok!" diye cevap verirler.”

²² Buhârî, “Edeb”, 114; Müslim, “Edeb”, 20, no: 2143, 21; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 70, no: 4961; Tirmizî, “Edeb”, 65, no: 2839.

²³ Şâh Veliyyullah ed-Dihlevî, *a.g.e.*, 2/730; Türkçesi: *İslâm Düşünce Rehberi/Huccetullâhi'l-bâliga*, II, 372.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 5. maddesine göre, "Çocuk, doğumundan itibaren, bir isme ve bir milliyete sahip olma hakkına sahiptir."

Evlilik içinde doğan çocuğa adı, ebeveyni (babası ve annesi) tarafından verilir.

Çocuğa ismi vermek, genelde ebeveynin serbesti içinde bir işlemi olmakla birlikte, güzel ve anlamlı isimler vermek de onların görevidir. İsim verme velâyet haklarından olmadığı için, temyiz şartı aranmaz.²⁴

Türk hukukunda, çocuğa ad verirken/koyarken, çocuğun çıkarlarını göz önünde bulundurmak gerekir. Çocuğun çıkarlarına aykırı düşen, gülünç ve küçük düşürücü ad konamaz.²⁵

Evlilik dışı doğan çocuğa adı, babasının bilinmemesi veya çocuğun babaya bağlanamaması halinde, annesi tarafından verilir.²⁶ Çünkü, zinayla nesep sabit olmaz. Zâniyeden doğacak çocuk, annesine aittir.²⁷ Dolayısıyla, bu durumda çocuğa isim verme hakkı da annesindedir.

İsim alma hakkı, yalnızca sağ doğan çocukların hakkı ve imtiyazı değildir. Düşük çocuklara bile isim verilerek, mezara öyle gömülürler.²⁸

Çocuğun ismi, bazen aile büyüklerinden veya yakınlarından biri tarafından da verilebilir. Hz. Aişe (r.a.) anlatıyor: Rasûlullah (s.a.), Zübeyr'in evinde bir kandil görmüştü: "Ey Aişe dedi. Ben Esmâ'yı nifas olmuş (doğum yapmış) zannediyorum. Sakın çocuğa isim koymayın, ben isim koyacağım!" Sonra ona, Abdullah ismini koydu.²⁹

Arap kültüründe, çocuğa doğduğu sırada verilen ad, daima onun insanlar arasında çağırılırken kullanılan bir ad olması gerekmez. Bir kimseye seslenip hitap edilirken, onun özadı veya bellibaşlı diğer bir ad kullanıldığı gibi, sadece babanın adı (İbn Ömer) veya pek ender olarak annenin adı (İbn Hadîce) kullanılarak, "filancanın oğlu/kızı" biçiminde bir isim tamlamasıyla seslenilirdi. Ama, asla her ikisinin adı birden söylenmezdi.

5.2 Özadın Kazanılma Vakti

Özad, verildiği andan itibaren kazanılır. Çocuğa isim vermek için, İslâmî gelenekte bir haftalık bir süre vardır.

²⁴ Ataay, *a.g.e.*, s. 173-4.

²⁵ Gözübüyük, *a.g.e.*, s. 99.

²⁶ Gözübüyük, *a.g.e.*, s. 99.

²⁷ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuk-ı İslâmiyye ve İstîlâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, İstanbul, ts., II, 406, 407.

²⁸ Münâvî, *Feyzu'l-Kadir*, IV, 112

²⁹ Tirmizî, "Menâkıb", no: 3826.

Kural olarak, çocuğa doğumunun birinci günü isim verilmelidir. Hz.Peygamber (s.a.), kendi çocuklarına ve yakınlarının çocuklarına, hemen doğumlarının ilk gününde isim vermiştir. Buhârî, konuyla ilgili hadisleri naklettiği bâba, “akıka kurbanı kesmeyecekler için çocuğun doğduğu günün akşamı isim verilmesi bâbı” başlığını koyarak, konuya önemli bir açıklık getirir.³⁰

Hz.Peygamber (s.a.), oğlu İbrahim’e, ismini doğduğu gün vermiştir.³¹

Hz.Peygamber (s.a.), ayrıca Ebû Mûsâ’nın oğlu İbrahim’e, Ebû Talha’nın oğlu Abdullah’a, Zübeyr’in oğlu Abdullâh’a, isimlerini birinci gün vermiştir.³²

Hz.Peygamber’in (s.a.) tavsiyesine göre, doğumunun yedinci gününe kadar, çocuğa mutlaka isim verilmelidir.³³

Hz. Peygamber (s.a.) çocuğa, doğumunun yedinci gününde isim konmasını, yıkanarak pisliklerin temizlenmesini ve akıka kurbanı kesilmesini emir buyurmuştur.³⁴

Hz.Peygamber (s.a.), şöyle buyurur: "Her çocuk, akıka kurbanıyla rehinenmiştir. Bu kurban, (doğumunun) yedinci günü, onun adına kesilir. (O gün) saç da traş edilir ve çocuğa isim de verilir."³⁵

Çocuğa yedinci gün isim verilmesini, “daha önce isme muhtaç değildir” biçiminde değerlendirmek yukarıdaki açıklamalar ışığında, doğru bir yaklaşım değildir.³⁶

6. Adın Korunması

Adın korunmasına ilişkin olarak, bildiğimiz kadarıyla, İslâm hukukunda özel bir düzenleme ve değerlendirme yoktur. Ancak temel ilkeler dikkate alındığında, kişinin adı kişiliğinin bir parçasını oluşturduğundan, saldırılara ve haksız kullanımlara karşı korunmalıdır. İsmnin ihtilafa mahal vermesi veya gaspı gibi durumlarda, belirtme (tesbit), durdurma (men), önleme (içtinap) ve giderim (tazminat) davaları açılabilmesi teorik olarak mümkündür.³⁷

7. Adın Değiştirilmesi

7.1 Adın Değiştirilebilmesi

İslâm hukukunda isim konusunda, “adın güzelliği ilkesi” ile “adın devamlılığı ilkesi”, çok önemli bir yere sahiptir. Bununla birlikte, çeşitli sebeplerle, adın değiştirilmesi mümkündür. “Siz, kıyamet gününde, kendi isimleriniz ve babaları-

³⁰ Buhârî, “Akıka”, 1, 7, 108.

³¹ Müslim, “Fedâil”, 62, no:2315; İbn Abdilber, İbrahim’e isminin yedinci gün verildiğini belirtir (el-İstîfâb, I, 41).

³² Buhârî, “Akıka”, 1.

³³ Tirmizî, “Edeb”, 63, no: 2834; Abdurrezzâk, *el-Musannef*, Beyrut 1970, IV, 335.

³⁴ Ebû Dâvûd, “Edâhî”, 21, no: 2837; Tirmizî, “Edâhî”, 23, no: 1522, “Edeb”, 63, no: 2834; Nesâî, “Akıka” 5; İbn Mâce, “Zebâih” 1, no: 3165.

³⁵ Ebû Dâvûd, “Edâhî”, 21, no: 2837, 2838; Tirmizî, “Edâhî”, 23, no: 1572; Nesâî, “Akıka” 5.

³⁶ Şâh Veliyyullah ed-Dihlevî, *Huccetullahi'l-bâliğa*, II, 728; Türkçesi: *İslâm Düşünce Rehberi/Huccetullâhi'l-bâliğa* (çev. Mehmet Erdoğan), İstanbul 2003, II, 370.

³⁷ Türk hukukundaki ayrıntı için bk. Ataay, *a.g.e.*, 191-196.

nızın isimleriyle çağırılacaksınız. Öyleyse, isimlerinizi güzel yapın”³⁸ hadisi, “adın güzelliği ilkesi”nin yanında, dolaylı olarak, güzel olmayan isimlerin değiştirilmesi hakkının bulunduğunu da belirtir.

İslâm hukukunda, isim değiştirme mercii belirtilmemiştir.

Uygulamada Hz.Peygamber (s.a.), dinî otoritesine dayanarak ve örneklik oluşturmak amacıyla, değişik sebeplerle, bazı çocukların ve hatta pekçok yetişkin kişinin “güzel olmayan” isimlerinin değiştirilmesi için uyarılarda bulunmuş, hatta onları bizzat değiştirmiş, yerlerine yeni iyi ve güzel isimler önermiş ya da vermiştir.³⁹

Hz.Peygamber’in (s.a.) sahâbesi arasında, daha sonraları ve aynen günümüzde olduğu gibi, taş, bitki, hayvan, renk, meyve veya herhangi bir üstün vasıfla ilgili adlar da görülürdü.⁴⁰

“Hacer” (kaya, taş), bu adlardan pek yaygın olanlardan biridir. Alkame, Avsece, Talha, Semura, Sumâme, Harmele gibi, muhtelif bitki ismi taşıyan kimseler bulunuyordu. Sahâbe arasında görülen Esed, Leys, Bekr, Sa’lebe, Sibâ ve Erkam adları, çoğunlukla yırtıcı hayvan isimleriydi. Belli bir üstün vasıf anlatan sahâbî adlarının başında Muhammed (övgün, övülen, saygın), Ömer (insanları bir yere yerleştiren, üşüştüren), Ali (yüksek, yüce; Türkçe’de; Yücel), Aişe (yaşayan; Türkçe’de: Yaşar/Yaşariye), Fâtıma (sütten kesen), Rukıyye (çıkarak yükselelen) gibileri bulunmaktadır.

“Abdu” (kul, köle, tapan) kelimesi, bir isim tamlaması halinde pek fazla kullanılırdı.

7.2 Adların Değiştirilme Sebepleri

Günümüzde adın değiştirilmesi için, haklı sebep bulunması şartı aranmaktadır. Bu konuda, adın görevlerini yerine getirememesi veya adın anlamının çirkin veya gülünç olması, din değiştirme gibi adın değişmezliği ilkesinden vazgeçilmesini gerektirecek nitelikte üstün sayılan bir menfaat, adın değiştirilmesini haklı gösteren sebepler olarak kabul edilir.⁴¹

İslâm hukuku açısından da, bu tür sebepler, uygulamadaki örneklere göre, geçerli sebepler olarak kabul edilebilir. Hz.Peygamber’in (s.a.) bu konudaki uygulaması, ışık tutucu niteliktedir. O, daha çok dinî otoritesine dayanarak, bazı ad değiştirmelerine doğrudan müdahil olmuştur.

7.2.1 Putperestlikle İlgili Adların Değiştirilmesi

İslâmî dönemde, putperestlikle ilgili adlar, tamamen terkedilmiştir. Öncele-ri “Abdu” tamlamasıyla bir “put” veya bir “cin”le birlikte kullanılan Abdu Menât

³⁸ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 70, no: 4948; Dârimî, *Sünen*, Kahire 1966, II, 204, no:2697

³⁹ Buhârî, “Edeb”, 108.

⁴⁰ Hamidullah, *a.g.e.*, II, 1045, par. 1830.

⁴¹ Ayrıntı için bk. Ataay, *a.g.e.*, 196-207.

(Menât'ın kulu), Abdulcin (Cinin kulu) gibi isimler, İslâm'dan sonra, doğrudan Allah'a izafe edilerek Abdullah (Allah'ın kulu/Allah'a tapan), ya da Allah'ı hatırlatan onun güzel isimlerinden (esmâ-i hüsnâ veya sıfatlar) Abdulhâlîk, Abdulgafûr, Abdurrahman gibi biriyle bir isim tamlaması halinde kullanılır olmuştur.

Hız.Peygamber (s.a.), Abdulhacer (taşın kulu) adını, Abdullah (Allah'ın kulu) olarak değiştirmiştir.⁴²

7.2.2 Gönül Bulandırıcı Anlamlar Taşıyan Adların Değiştirilmesi

Hız.Peygamber (s.a.), "Gâvî" (yanılğan) adını taşıyan bir sahâbînin adını, "Râşid" (doğru yolda olan/doğruyu bulan) olarak değiştirdi.⁴³ Hız.Peygamber (s.a.), Âsi, Aziz, Atele (şiddet, sertlik), Şeytan, Hakem, Gurâb (karga) Habbâb, Şihab isimlerini değiştirdi. Şihâb'ı (yıldız/alev) Hişam, Harb'i Silm (sulh), Muzdaci'yi (yatan) Münbais (kalkan) yaptı. Afire (çorak) adını taşıyan bir araziye de Hâdra (yeşillik) diye, Şi'bu'd-Dalâlet'i (sapıklık geçidi) Şi'bu'l-Hüdâ diye isimlendirdi. Benu'z-Zinye'yi Benu'r-Rüşd olarak değiştirdi.⁴⁴

Hız. Peygamber (s.a.), Âsiye (isyankâr, itaatsiz kadın) ismini değiştirip Cemîle (güzel kadın) yaptı.⁴⁵ Abdullah İbnu Mutî', babasından naklen anlatıyor: Rasûlullah (s.a.) Mekke'nin fethedildiği gün buyurdular ki: "Bugünden sonra hiçbir Kureyşli, kıyamete kadar sabren (zor altında) öldürülemez." (Ravi der ki:) "Kureyş'in Âsi (isim)lerinden Mutî'den başka kimse müslüman olmadı. Mutî'nin ismi de Âsi idi. Rasûlullah ona Mutî ismini taktı."⁴⁶

Hız.Peygamber (s.a.), Gurâb (karga) adını, Müslim olarak değiştirdi.⁴⁷ Zahm adını, Beşîr olarak değiştirmiştir.⁴⁸ Hazn (sert yer) adını, Sehl (kolay, düz/gün) yaptı.⁴⁹

7.2.3 Daha Uygunluk Sebebiyle Adların Değiştirilmesi

Hız. Cabir (r.a.) anlatıyor: "Bizden birinin bir oğlu oldu. İsmi Kâsım koydu. Kendisine: "Sana Ebu'l-Kâsım künyesini vermeyiz. Bu künyeyle seni şerefendirip memnun etmeyiz" dedi. Hız. Peygamber'e (s.a.) gelerek durumu arzetti. Resûlullah (s.a.) bunun üzerine: "Oğlunun adı Abdurrahmândır" dedi.⁵⁰ (Bir rivayette şu ziyade var: "İsmimi isim olarak koyun, fakat künyemi künye yapmayın. Zira ben Kâsım (taksim edici) kıldım. Aranızda taksim ederim." Ebu Dâvûd'un bir rivayetinde şöyle buyurulmuştur: "Kim benim ismimi almışsa, kün-

⁴² Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 341, par. 353.

⁴³ Hamidullah, *a.g.e.*, II, 1045, par. 1830.

⁴⁴ Ebü Dâvûd, "Edeb", 70, no: 4956.

⁴⁵ Müslim, "Edeb", 14, no: 2139; Tirmizî, "Edeb", 66, no: 2840; Ebü Dâvûd, "Edeb", 70, no: 4952.

⁴⁶ Müslim, "Cihad", 88-89, no: 1782.

⁴⁷ Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 347, no: 847.

⁴⁸ Buhârî, *Edebü'l-müfred*, 349, no: 852.

⁴⁹ Buhârî, "Edeb", 107-108.

⁵⁰ Buhârî, "Edeb", 105, 106, 109, "Menâkıb", 20; Müslim, "Âdâb", 2, no: 2133; Ebü Dâvûd, "Edeb", 74, no: 4965; Tirmizî, "Edeb", 68, no: 2845; Kütüb-i Sitte, 135.

yem ile künyelenmesin. Kim de künyem ile künyelenmişse, isimle isimlenmesin."

Hız.Peygamber (s.a.), Berre (iyi kadın) adını iddialı bulup, Zeyneb,⁵¹ Cüveyriye⁵² veya Meymûne⁵³ olarak değiştirmiştir. O, şöyle buyurmuştur: "Siz, kendinizi temize çıkarmayın. Çünkü, sizden iyi ve kötü kadını en iyi Allah bilir. Sen ona Zeyneb adını ver."

el-Münzir İbn Ebî Üseyd doğduğu zaman Rasûlullah'a (s.a.) getirilmişti. Çocuğu kucağına aldı ve "İsmi nedir?" diye sordu. "İsmi falandır" diye ne konuşsa söylendi. Resûlullah (s.a.) "Hayır! Bunun ismi, Münzir olacak" dedi ve o gün çocuğa Münzir ismini koydu.⁵⁴

Hız.Peygamber (s.a.), gönle hoş gelmeyen bazı yer ve mahal adlarını bile değiştirmeyi tercih etmişti.⁵⁵

8. Sonuç

İsim, kişinin ayrılmaz şahsiyet haklarından biri olduğu için, çocuğun bütün hayatı boyunca, hatta İslâmî anlayışa göre kıyamette bile taşıyacağı özelliktedir. Bu yüzden, çocuklara isim verirken, bilinçli veya bazen bilinçsizce aşındırılan İslâmî anlayış ve geleneklere uygun davranılmalıdır. Çocuğun isminin, onun kişiliğini kurmada ve oluşturmada etkisini düşünerek, güzel ve anlamlı isimler verilmelidir.

İsim konusunda "adın güzelliği" ve "adın devamlılığı" ilkeleri geçerli olmakla birlikte, çirkin, gülünç ve anlamsız isimler, belirtilen ilkelere uygun biçimde değiştirilebilmelidir.

⁵¹ Müslim, "Edeb", 18-19.

⁵² Müslim, "Edeb", 16.

⁵³ Buhârî, *Edebü'l-müfrefed*, 350, no: 855.

⁵⁴ Buhârî, "Edeb", 108; Müslim, "Edeb", 29, no: 2149.

⁵⁵ Ebû Dâvûd, "Edeb", 70, no: 4956; Hamidullah, *a.g.e.*, II, 1045, par. 1830.